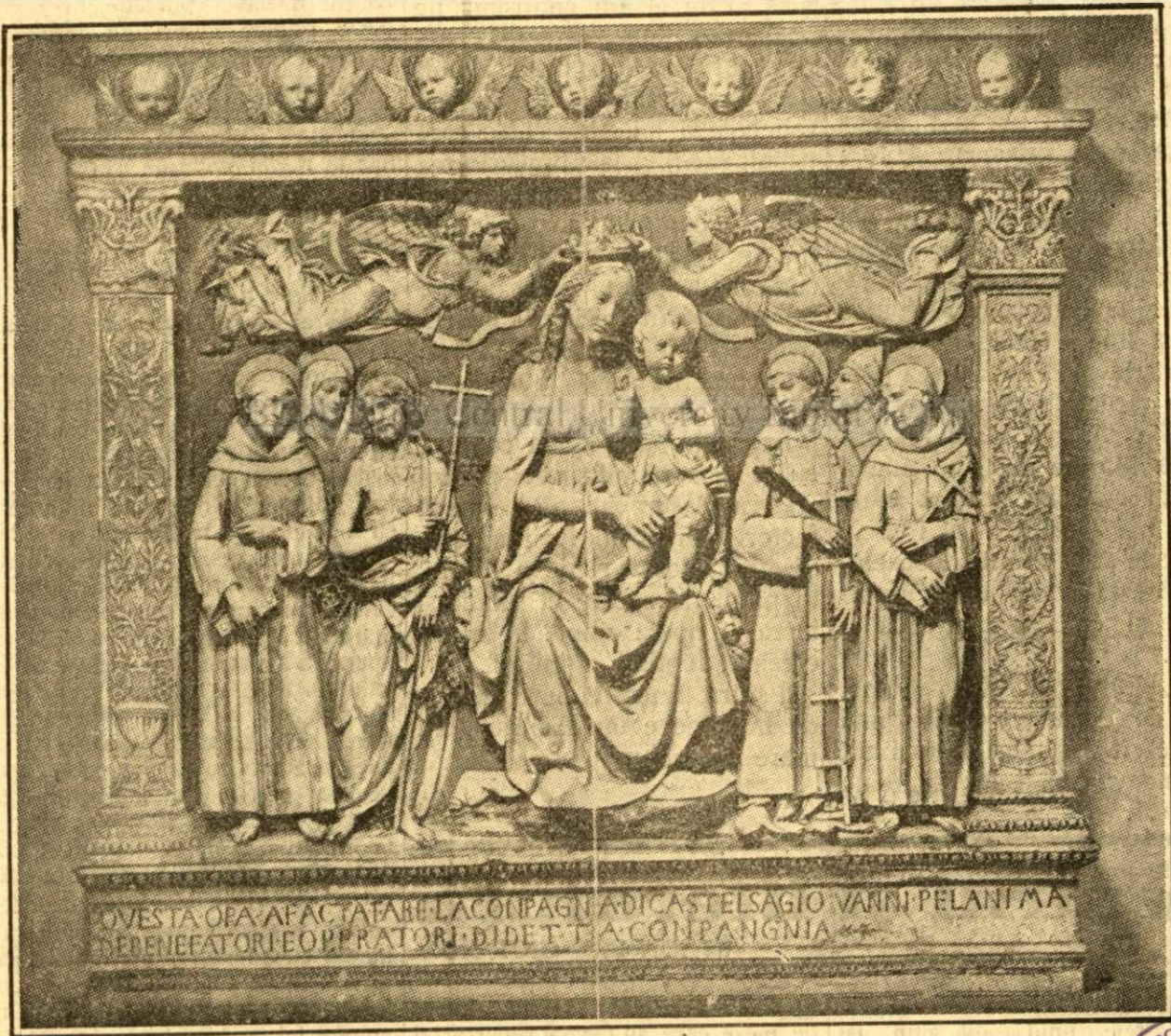

UNIVERSUL LITERAR

Sub Conducerea D-lui N. IORGA

Altar.— Biserica S. Cruce.— Florența.

ANUL XLI. — No. 21.

24 MAI 1925

EXEMPLARUL 4 LEI

Gheorghe Murgoci

de N. IORGA

Din societatea noastră a dispărut, dăunăzi, una din cele mai mari valori intelectuale și morale.

Gheorghe Munteanu Murgoci a fost un geolog de frunte. Va veni vremea s'o spuie și tovarășii săi de ocupație, cu mai multă autoritate decât mine. Eu atîta știu că specialiștii din străinătate pomeniau numele lui cu un adînc respect, atribuindu-i în special darul rar al unui instinct care mergea de-a dreptul la recunoașterea sigură a realității. Și nu pot uita cu cită străbătătoare pricepere el era în stare să ne facă a înțelege răpede probleme capitale din specialitatea sa.

Interesul lui s'a dus dela început și la geografie. Aș putea zice că inima, caldă lui inimă, îl îndrepta către descrierea poetică a țării. Nu cunosc o carte mai plăcută, mai învățătoare și mai ispititoare decât manualul lui, din care au învățat până acum trei generații. El trebuie tipărit în sute de mii de exemplare ca să contribuie la întorrea și cultura națională a oricui.

Era și un poet. Orice subiect atins de dînsul se ridica mai sus de cît realitatea, totuși atît de bine văzută și atît de adînc înțeleasă.

Îl iubiam însă, peste toate aceste iusușiri mari, pentru nesfîrșita lui bunătate. Modest și în clipa celor mai frumoase izbînzii, el se apropia iute de oricine și o convorbire cu el îmbogăția și îmbunătăția totdeauna.

Și era un om de viață și de muncă, pe care orice-l interesa și-l îndemna la activitate sportivă. Prin el am cunoscut pe acel prinț tînăr, care dela spiritul lui enciclopedic a primit de sigur mai mult de cît dela toți colegii lui. Prin el s'a contribuit esențial la popularizarea iubitei noastre Dinastii. Zdrobit de o cumplită boală, se chinuia povestind pentru Institutul sud-est-european, pe care l-a priceput și în misiunea lui activă, călătoriile sale în Asia Mică. La cursurile dela Valenii-de-Munte, în vară, agonisînd aproape, el vorbea două ceasuri, cu o ușoară plîngere pentru uitarea Basarabiei, unde fusese factor esențial al legii agrare. Și, împiedecat și de a dormi, în patul de zăcare el gîndia și lucra la opera nouă. A murit crezînd, luptînd și iubind.

Pentru tineretul unei epoce de tranziție e un exemplu, un mare exemplu.

plinit și pe care numai sfortări uriașe îl pot atinge. Rare au fost momentele în istoria literaturii dramatice și a teatrului, când teatrul și poezia au dus cu adevărat bună casă.

În veacul nostru Reinhardt și Gémier prin sfortări neobișnuite și printr'o intuiție rară a adevăratului teatru au înțeles să tindă la împlinirea acestui ideal. Amândoi au avut momente în activitatea lor când idealul urmărit părea atins. Mai ales Reinhardt prin inteligența reinviere a lui Shakespeare a dat teatrului german nu numai o strălucire neașteptată, dar a redat din nou pe Shakespeare literaturii europene. Dela el porcede în bună parte reintroducerea lui Shakespeare în repertoriul european.

Dar Reinhardt dacă a avut meritul de-a infrăți scena cu literatura, a avut și nenorocul, că, punând bazele regiei moderne, a creat un număr de regisori cari au destrămat repede opera dascălului lor, subordonând nu numai, cum era și bine, jocul baghetei magice a regisorilor, dar și înseși textele de reprezentat. La început firește directorul de scenă s'a mulțumit cu adaptarea pentru scenă a materialului literar, pe care l-l punea la îndemână poetul. Unii au procedat cu respect și au căutat doar să tălmăcească mai potrivit gîndurile poetului, alții însă nu s'au mulțumit cu atît ci și-au îngăduit denaturări în texte, tăeturi sau adeseori, schimbări de loc și interpretări personale, care făceau uneori pe bietul dramaturg să nu-și mai recunoască opera. S'a dat și la noi Shylock, în stilul în care a fost reprezentat la Burgtheater la Viena. Cine nu s'a întrebat cu această ocazie — chiar dacă a admis toată pompa nu totdeauna potrivită a montării — ce căuta Jidovul rătăcitor, care apărea în fundul scenei, în tabloul final, adăogînd un element mai mult decât indicase Shakespeare.

Dar regisorii nu s'au mulțumit numai cu adaptarea literaturii dramatice după bunul plac al capriciilor lor, ci au căutat să impue un anume fel de literatură dramatică, în care pasiunile să se concentreze în câteva gesturi reflexe și care să se potrivească la sportul lor arhitectural, pictural și musical. Curentul expresionist, care debutase în Germania cu literatura umanitaristă a lui Fritz von Unruh și cu parafraza lui Faust „Omul-ogînda” a lui Franz Werfel, a degenerat în violentele verbale ale lui Toller și în fantasmagoriile lui Ivan Goll.

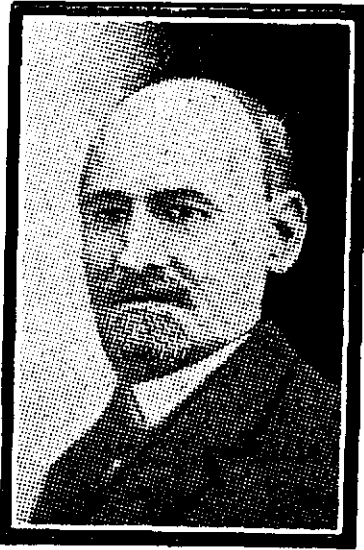
Teatrul și literatura

de ION SAN-GIORGIU

Anul teatral se apropie de sfîrșit. Teatrele, unul după altul, își închid masivele porți asupra celor din urmă aplauze ale unui public, care a primit aproape cu aceiaș căldură piesele pornografice pe care le joacă compania Iancovescu și compilațiile mediocre ale pieselor grecești și bizantine dela Teatrul Național. O privire retrospectivă este deci normală și poate dădătoare de învățături. Cronicarii dramatici vor resuma, probabil din

nou subiectele celor câteva duzini de piese care au format repertoriul dramatic bucureștean. Noi ne vom mulțumi cu alte constatări și cu alte gînduri.

Teatrul își împlinește menirea numai atunci când înțelege să armonizeze valoarea rară a mijloacelor de reprezentare cu valoarea nediscutată a operei dramatice. În cele mai dese cazuri o asemenea armonizare este imposibilă. Ea constituie doar un ideal de im-

GEORGHE MURGOCI

Se pare că la noi regisoratul, pe care printre cei dintâi l'am cerut și eu acum câțiva ani ca pe un purificator al teatrelor noastre îmbătrânite în tradiția celei mai teribile lipse de gust, a dus repede la acelaș rezultat la care mai ales a dus în Germania. Teatrul Național, descoperind acum doi ani binefacerea unei regii conștiente și artistice, văzând că publicul aplaudă cu mai multă căldură și plătește cu mai mult entuziasm spectacolele în care urlă o sută de figuranți și se zugrăvesc palate de pinză tremurătoare, a crezut că se poate înlocui jocul armonios al ansamblului cu strigătele din Thebaida sau prin costumele de catifea din acel Bizanț, în care versuri ca acestea :

*Căci politica cea bună în asemenea momente
Este de a nu recurge la mijloace violente.*

ajung, pentru ca să consacre și să popularizeze inteligența unică a unui scriitor.

Suntem la o cruce de drum. Dintre trate genurile literare, drama pare a-și crei o albie largă în sufletul acestei nații. Talente de deosebite calități și mai ales variabile prin cantitate, își fac incetul cu incetul drum spre marele public. D-l Valjean întâiu, domnul Corneliu Moldoveanu în urmă au deschis debutanților porțile Teatrului Național. Au fost și lucrări bune, dar au fost și lucrări mediocre. Peste toate însă a domnit capriciul regisorilor, literatura a trecut repede pe al doilea plan, pentru a triumfa

figurația urlătoare și panza aurită. Cele cincizeci de spectacole ale Thebaidel nu înseamnă un succes pentru autor, ci pur și simplu un succes al cinematografului vorbitor.

D-l Moldoveanu iubește teatrul cu pasiunea și așa zice, cu can-doarea unui adevărat liric. Rare ori un conducător de teatru a pus o mai devotată muncă în slujba unei instituții ca acest director care nu scrie piese și nu este deci terorizat de gândul perfid de a dușmăni literatura originală. A mers în devotamentul său atât de departe încât a sacrificat magazii întregi de pinză vopsită și armate de figuranți, pentru ca piese compilate după manuale străine să poată smulge aplause dela un public, care, în loc să asculte cuvântul creator de acțiune și să privească mlădierea jocului, își aiuria privirile la scriperea decorurilor bogate. D-l Corneliu Moldoveanu este, cum se vede, un devotat până la jertfă a literaturii originale. A jucat pe toată lumea, cu aceeaș risipă de colorii și de material uman cu care a jucat pe Shakespeare. Nu a avut numai ambiția să joace pe scriitorii români, a voit să-i impue publicului și a crezut că-i va face și productivi teatrului, pe care d-sa, care gospodărește cu cântarul, nu-l vrea deficitar. Și de aceea, pentru ca această literatură crudă să poată fi primită de un public, firește neîncrezător, i-a oferit-o cu zorzoane

și cu clopoței, pentru ca doamnele să admire mătasa și catifeaua, iar mahalaua să asculte din culmea galeriei rumoarea sălbatecă a scenei în care bubuiiau tunete și răsunau surle... D-l Moldoveanu a fost mai darnic decât s'ar fi așteptat însuși d-sa. Regisoratul, consacrat de d-sa ca factor preponderent în teatru, a oferit marele spectacol care salvează mediocrități și umple casa teatrului. D-l Corneliu Moldoveanu și-a făcut cu prisosință datoria și față de autorii dramatice și față de casa teatrului.

Regisoratul are însă altă menire. El este armonizatorul între scenă și poezie. El adaptează poezia la scenă și el ține scenei și actorilor toate sforțările pentru a scoate în vileag cele mai nebănuite taine ale poeziei. După experiența marilor spectacole e timpul să avem opera trainică a regiei adevărate. Cu selecționarea repertoriului, cu instruirea fără nici un compromis a actorilor, cu simplificarea mijloacelor decorative la strictul necesar, pentru crearea atmosferei și închegarea ansamblului, Teatrul Național va trece dela regisoratul plastic la regisoratul internar al spectacolelor.

Stagiunea de anul acesta trebuie să ne făgăduiască stagiunea de regie adevărată a anului viitor, care nu trebuie să ne ofere nici cinematograful vorbitor, nici revistă ca la Cărăbuș.

Pe Fundeneanca

— Urmare și sfârșit —

Am mers așa câțiva vreme tăcut. Dela un loc am început să deslușim prin întunerecul aburț de apropierea zorilor copacii de pe Băduleasa.

— Așa, așa taică, adăugă el după ce aprinse altă țigare și asvârli chibritul, lumea merge deandosealea. De asta nu-i bine. Azi oamenii nu mai postesc nici la noi în sat, ce să mai spun de lumea dela oraș. Nu mai e credință. Într-o zi au venit la vâru Ion niște boeri dela București. Au venit la el fiindcă vâru Ion ocheste bine și știe locurile. Vreau să meargă pe câmp la vânătoare. Știu ce-a spus unu dintre ei? A spus că nu e Dumnezeu! Uite așa, spuneți cum îți spun. Eu mă uitam la sfânta biserică fiindcă știu, vâru Ion sta peste drum de ea. Parcă mi-a dat cu un ouț prin

inimă. Starn răzimat de gard și mă uitam la crucea de pe vârful turlelor. Auzisem că-i procoror.

— Bine domnule, am îndrăznit, dar atuncea cine-i mai mare peste lumea asta? El și-a dat șapca peștrită pe ceafă. Era un om gras și roșu, cu ochii mărunți. A început să rădă tare și pe urmă m'a bătut pe umăr.

— Natura moșule, natura...

Ași fi scuipat de nu mi-ar fi fost rușne.

— Natura, natura, dar e vorba pe natura aia cine a făcut-o, cine e mai mare peste ea?

Ceialți au pufnit de râs:

— Spune-i Georgescule... așa îl chema. De asta spun lumea nu mai crede nici în Dumnezeu, nu mai postește, nu mai cinstește sărbătorile. La biserică se duc doar la Cră-

ciun și la Paști. Cinstea a murit, viața s'a stricat, hoții s'au înmulțit toate merg deandoselea. Auzi și doamna Mitică ăla care face poliți-că tot așa spunea că nu e Dumnezeu..

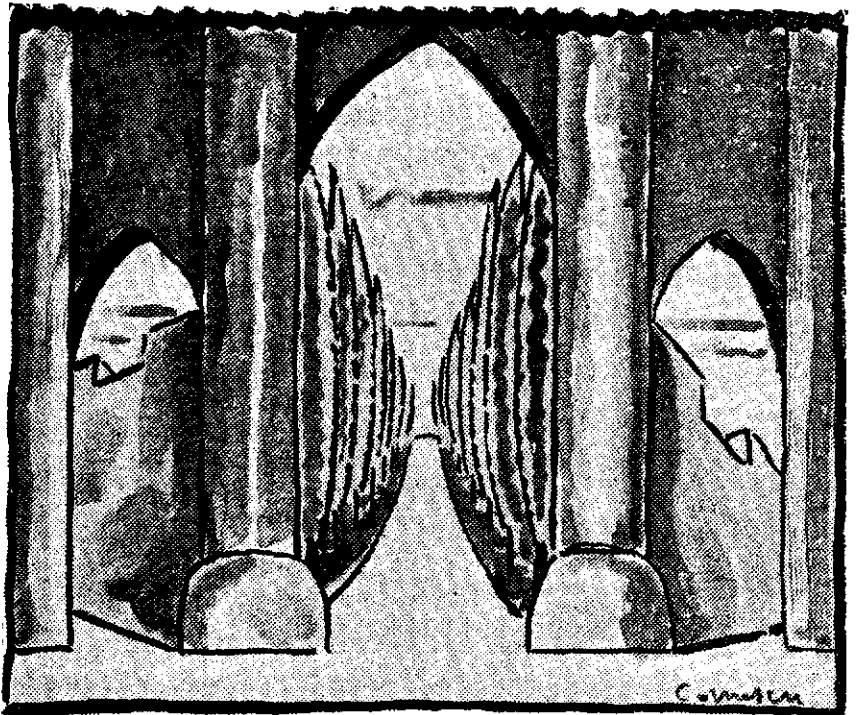
Zmuci hăfuriile:

— Die taică... și caii porniră în trap legănat. Căruța așerga în. Dru mul coti puțin spre dreapta, apoi spre stânga printre ogoare întoarse. În față ni se deschidea o poiană largă străjuită de grupuri răslete de copaci. Pe amândouă părțile erau siruri de darămaturi. Un pătutul uriaș cu peretii spartii își arăta scheletul de furci putrede. Acoperișul nu mai păstra decât 2—3 tichetele agățate de câpriorii rari, strâmbi. Dincolo de pătutul o movilă de moluz amestecat cu cioburi de cărămidă însemnă locul unei clădiri de zid. Pe dreapta o magazie de țesut, lungă de vre-o 70 de stâneni, desvelită, pustie.

— Uite aici a fost armanul.

— Ehei ce era aici pe vremea lui Gherase și a lui Zagorit! Vezi pătutul și magazia de colo? Nu puteau cuprinde bucatele, tot câmpul era acoperit cu grămezi. Acolo aveau cârciumă, bucătărie, magazie, aveau gospodărie mare cu vite, orătănit și câini. Ce trudă s'a tocat aici! Ce lume! Toată iarna nu mai conteneau căruțele să care la gară. Cine ar mai fi crezut că au să ajungă oamenii stăpâni pe ogoarele boeresti!

Iaca doar de aici încolo i-a mai împărțit în lume. Așa era drept așa a vrut Dumnezeu. Uite acum dorm ciorile în pătutul lui Zagorit. În conac își închid o'banii o'le noaptea... Boer Mitică dacă dă odată pe an pe aici. Lasă tot în grija logofetilor. Și ei îl fură de-l stâng. De nimic nu se mai îngrijește, nici de moște nici de curte. Dumneata n'ai apucat curtea pe vremea lui Gherase. Ce era acolo! Când intrai în grădină credeai că-i rai. Acuma s'a pădănit tot. Brazilii s'au uscat, florile au pierit, casa s'a ruinat. N'a mai rămas nimic, fiindcă boeru stă la București, are acolo case mari, are bani să-i ridice cu lopata, douăzeci și cinci de milioane!.. Nu-i pesă de viață. Nu-i vorbă că a și îmbătrânit. Și ști cum a apucat el moșta asta dela copilul lui Gherase? Toată întinderea asta de nu-i ajuns capătul cu ochii? Sunt 17.000 de pogoane! Într-o singură noapte, a luat-o la

„ISUS”, de N. Iorga.— Schița pictorului Cornescu pentru actul I.

cărți de la copilul lui Gherase Da, cât vezi. S'au cunoscut la Paris și a luat-o într-o singură noapte. Unii spun că îl mai împrumutase cu vre-o 40—50 de mii înainte de a juca la cărți pe băiatul lui Gherase. Îi trimise acolo pentru învățătură și când l-au adus în țară l-au adus în sicriu..

Cerul se deschisese larg spre răsărit. Moș Vasile a oprit lângă putul adânc, cu ghiazduri de piatră joase, în mijocul poenii.

Potrivii cați lângă ghiabul lung de scânduri se dădu jos, luă căldarea, o legă cu frânghia și începe a scoate apă caldă. Dobitoacele sorbeau înștite. În lumina simpede a zorilor lunca desfășura până departe porumbitele uscate. Către stânga, la vre-o câteva sute de stâneni, tăetura ocolului silvic de la Brănești își înălța tufărișurile măntute în dosul unei fâși ingurte de ceată vie. Poiana Bădulesii era acoperită de păcuri de bozi. Clorchinele negre ca strugurii spânzurau brumate de rouă. Mai departe deasupra bozilor se ridica ciulinii galbeni ca niște mîngi, țepoase lângă tufele înalte de scaeti albi. Sălbătecia și pustul stăpâna întreaga poiană. Copaci răsleți străjuiau părașina.

Nu trecea nici o adiere de vânt. Undeva în urmă se auzi o clipă un strigăt, apoi nimic.

În față ziua împânzea cerul ca o mare albă ce creștea domol, neîntrerupt spre înălțimi. Răcoarea se revărsa curată din adâncimile senine. Stelele se stînseseră în limpezimea vântată. Caii ridicaseră capetele. Moș Vasile privea răsăritul în vălvoat crescând în dosul stejariilor. Ochii lui căprui zâmbeau înduioșati pe fața încrățită, dogorată de vîpia verii. Obrajii slabi, nebarbierți sclipeau de fire argintii.

— Vezi ce frumos e? Mă întrebă. Apoi strânse sfoara, așeză căldarea în căruță, se urcă și se așeză în locul de mai înainte.

Caii porniră singuri spre drum. Erau obicinuiți. Ieșirăm din poiană și intrarăm iar între loturi. Pe unele locuri vedeam pănușile albe ale știuleților răsfoiate și apiccate în jos. Erau loturi culese.

— N'a prea fost an bun anul ăsta, rosti el cu ochi la ștuleții mărunți de pe marginea drumului. Nu-i vorbă că ăsta nici n'a fost muncit ca lumea. Dar nici al nostru nu-i prea bun, măcar că l-am muncit după regulă... A fost o grindină grea pe după Sâmpietru. O puteai aduna cu lopata. I-a sdrențuit de parcă i-ar fi bătut cu melța. Ia uite ce frunză e pe jos. De-atunci au dat înapoi. Altfel ar fi fost de-o minune. Și după ce se gândi o clipă:

— Da-da, e lumea rea. Nu mai

ține sărbători, nu mai ține nimic. S'a hojit... De asta le-arată și Dumnezeu... Nu era atâta înșelăciune altădată...

După ce intrăm pe un drumeag îngust ne abatem pe o miriște largă acoperită de troscotel. Pe dreapta lotul era cules. Cocenii tăiați și legați se odihneau în glugi mari așezate pe mijloc.

Căruța tocănea monoton în pasul domol al cailor. Când ajunserăm cam pe la jumătate moș Vasile o pri. Un om de statură potrivită cu mustață mică neagră ieși din dosul unei glugi: Era nenea Ilie, El tăfese și legase cocenii în timpul nopții.

— Bună dimineața!

— Bună dimineața, da de ce a-ți venit așa de vreme bre?

— Dapoi c'am venit după cum e bine.

Deshămară cai și-i lăsară să pască slobozi pe miriște. Deasupra câmpului dinspre Zoicaru de după un vâlnic îngust vișiniu un zimb, ca de jeratec se iveau pe marginea de jos a tavanului portocaliu al boltii. Creștea pe nesimțite. Marginea dedeasupra își arăta deslușit rotunjimea. Moș Vasile privea — a câta oară? — răzimat de căruța. Soarele își înălța încetșor, discul roșu, scilpitor ca o gură de cuptor încins, podidind cerul de lumină învăluind cuprinsul în limpezime, dând liniștii desăvârșite o neasemănată măreție. Acum s'a desprins cu totul ca o uriașă roată de vâpă și stăpânește tot câmpul învesmântat într'o nemărginită haină ruginită, iar noi privim tăcuți, ulmiți, în timp ce caii pasc tăhnit pe miriștea plină de rouă troscotelul verde, crescut după seceratul grâului.

— Ei de unde are el atâta lumină, atâta strălucire, atâta putere? întrebă moș Vasile Zaharia de parcă domnul Procuror ar fi fost lângă noi, în fața soarelui, care urca deasupra norumbistilor, ce-și tremurau ușurel spicele în boarea răcoroasă care începuse să adie.

V. Cârlogea

Abonamentele la Universul Literar, Ziarul Științelor Populare și Veselia fiind cu premii se fac numai pe un an și costă 210 lei fiecare.

RUBICA DEBUTANȚILOR

SONET

Apusul 'nclină sângerate flamuri,
Si — singuratici soli din vreme bătrâne —
Trei ulmi, în fîntirim, încep să'ngâne
Vechi psalmodii, clătînd încet din ramuri.

Iar floarea soarelui, căzând pe gânduri,
Tăcută 'și pleacă fruntea 'ntristată...
Si sear' aprinde 'n bolta 'ndoliată
Lumini în candelabre, rînduri, rînduri...

... O suflete al meu, de ce plîngi iară?
Când ulmii tînguesc duios spre seară,
De ce stingher te pierzi printre morminte?

Ori liniștea etern' a păcii sfînte
O regăsești prin umede cavouri?

... Trei ulmi cu mine plîng, și plîng ecouri.

Ioan Drava

ANVERS

de N. IORGA

Un imens port ale cărui basinuri adăpostesc corăbii din toată lumea, un uriaș amestec de linii și de vagoane, o mulțime învălmășită cuprinzînd toate chipurile omenestii până la Indianul cafeniu cu bărbuța rară și tichia neagră, tramvae urite pline de materialul antropologic cel mai divers, cafelele și restaurante luxoase în care triumfă profilul semitic, zidiri noi în care masivul pietrei se înveselește de lucirile bronzului; atîta ar fi Anvers, Antwerpen al localnicilor.

Un triumf al internaționalismului materialist și mecanic, al comerțului și al băncii, al creditului și al bursei.

Dar nu poți intra în portul vast de-asupra căruia se încovoie arcul de granit al celei mai frumoase primblări fără să te întîmpine castelul, cu turnurile-i rotunde la colțuri cu portalele în arc frînt, cu impunătoarea-i masă de veche zidire medievală. Și peste amestecul haotic al acoperișurilor fiș-

nește sus săgeata cu căngi de piatră a unei mărețe catedrale, în jurul căreia splendida piață și desfășură în rând palatele aurite cu caturile înălțîndu-se în piramidă, cu statuile dominînd în vîrf și de la care radiază străzi adesea înguste și întunecoase, dar, și cînd au devenit largi, pline de ziduri patinate de vreme și unele din ele avînd data înscrisă pe poartă.

Catedrala e un bloc neisprăvit de linii ce se suie, de portale ce păstrează tot poporul lor de sfinți, complectat în timpul din urmă, — patru șiruri de sculpturi încadrînd timpanul ornamentat. Incet, încet cutezătorul turn se supțiază. Dar în dosul lui răsare altul, mai masiv. Pe coveriș se suie bisericuțe bizare. Zidul se umflă în capete suplimentare, dar abia se conturează colateralul din stînga și modeste prăvălii continuă o lature modilcoasă a lăcașului care e mai însemnat ca sfortare chiar decît ca înfăptuire.

O scoică moartă de credință pe jumătate părăsită? O, nu! Doar la fiecare colț păzește madona în firida ei. Doar ziua se începe și se sfîrșește în vuetul

mens al clopotului ce se zbate'n clopotnița ridicată ca o chemare, ca o siguranță de-a-supra mării. Și astfel nu e de mirare când interiorul, celebru pentru „răstignirile“ de Rubens, răsună de armonia imnurilor, întovărășite de orgă, ce se îndreaptă către alba Madonă, impresionant de vie între sclipirile lumânărilor din fund.

Dar strada răsună de chemările ascuțite ale unei muzici orgiastice. Trec în această Duminică după Mardi-gras copii ce dănuiesc ținându-se de mână, femei în haine bărbătești cu părul despletit și obrazul pudrat și fardat, polișineli și „domino“, pierroți în haine albe, mutre ciudate făcute din șaluri rupte, din plapome și din pălării vechi, purtători de pene ca vestii Gilles de la Binche, moșuleți cu umbrele și negri autentici cu borchinoase nasuri roșii. Pe trottoare lumea se înșiră așteptându-i.... E o altă latură din viața acestui popor, dar e tot tradiție.

Și unul din cele mai mari porturi mondiale altoiește astfel silința lui de muncă, prosperitatea lui în creștere cu cele mai variate și mai tenace amintiri și obiceiuri din trecut.

LUNA

de ROBERT VIVIER

Luna din țara mea tușește
Roasă și pală
Usina, lângă malul apei
Cu ochii spăimântați și calzi
Din când în când pufnește

Căsuțele ce sânt pe cheiu
Trag în plămâni fumul și toamna
Cinchiți pe prag, oameni trudiți
Stau liniștiți
Și se împrospătează'n noapte.

E gata totul pentru azi.
Doar să fumăm luleaua.

(In apa tulbure se pierde
O lună tot mai slabă.)

Așa, e traiul cită i viața.

Traducere de N. IORGA

Din volumul „Le ménestrie“

PAUL APPEL, rectorul Academiei din Paris

Amintirile unui Alsacian

Războiul din 1870

(Urmare)

Către sfârșitul lui August, episcopul monseniorul Andre Naess voi să se ducă la cartierul general german, să roage pe marele duce de Bade să înceteze masacrarea sistematică a locuitorilor și distrugerea regulată a orașului.

Dorințele tuturora întovărășir: pe prelat; dar episcopul nu putu să ajungă la cartierul general: comandantul armatei de asediu, generalul Werter refuză să-l primească și-i trimise vorbă prin șeful Statului-Major că nu va acorda nimic. Mai mult, în aceeaș seară chiar, artileria germană îndreptă tunurile asupra catedralei. Către miezul nopții, fratele meu și Griset, care se duseseră să dea o raită prin pod, ca să vadă dacă o bombă neexplodată nu pusese foc trecând, se întoarseră cu totul speriați; fratele meu ne spuse:

„In noaptea asta e în adevăr grav, catedrala arde“. Eu mă urcai cu el ca să vad; clădirea întregă era cuprinsă de flăcări și de fum; focul înghitea pădurea de gândiș ce acoperă naosul; din timp în timp se vedeau flăcări verzi provenite din arama acoperișului; focul lungea cu furie baza săgeții pe care nu putea s'o valăme. In acelaș timp, incendii izbucneau în alte puncte ale orașului.

Astfel Germanii, cu lipsa lor de psihologie, tratau pe aceia pe care-i considerau, ziceau ei ca frați. Ei întrebuintau deja procedurile de distrugere pe cari mulți dintre francezi le uitaseră, dar care trebuiau în timpul războiului cel mare, să fie reinolte în contra orașului, a populației și Catedralei din Reims, cu toată perfectiunea pe care știința a putut-o produce în patruzeci și cinci de ani.

A doua zi noi ne bucuram de un mic accident; un om tânăr, pe care-l cunoșteam, nefiind în siguranță la el, se hotărâse, chiar pentru noaptea aceea, să transporte salteaua sa la catedrală, ca să doarmă ocolo liniștit, gândind că poate fila adăpost în clădirea sfântă. Iși poate

cineva închipui ce noaple petrecuse și cum fugi cu salteaua în spate.

Nu mai puteai ești din piață pentru înmormântări; se hotărâ să se îngroape mortii în grădina botanică a Școlii de Farmacie, în fața clădirilor Academiei.

Orașul era plin de oameni săraci fără lucru și fără mijloace. Se creie pentru ei mese populare. Eu mă înrolai în unul din aceste restaurante gratuite, deschis la berăria Piton, în dosul micilor Arcade. In toate zilele, la prinz și seara se servea acolo o masă. Eu fui însărcinat cu paharele și cu vinul. Intr'o zi, ieșind dela servit, auzii o detunătură în aer și văzui pe trecători privind vârful catedralei: crucea care susținea săgeata fusese atinsă de un obuz; se vedea încă un norușor de fum; crucea era aplecată; ar fi căzut dacă n'ar fi fost reținută de fierul paratrăsnetului. Se spunea în oraș, că această lovitură, în adevăr stupidă, era rezultatul unui rămășag între doi ofiteri germani. Se explică, atunci, cum mai multe bombe trecuseră pe deasupra orașului: erau acelea care nu-și ajunseseră scopul.

Către 10 Septembrie, mi se spuse că o societate elvețiană, cu sprijinul și asentimentul confederației elvețiene se constituise ca să ofere un azil locuitorilor, cărora ieșirea din Strasbourg ar fi permisă, mai ales bolnavilor, femeilor și copiilor. Proiectul acestei societăți fu primit cu o recunoștință plină de entuziasm, de comisia municipală și de populație. Locuitorii din Strasbourg sunt legați de Elvețieni prin frumoase amintiri istorice, printr'o dragoste comună de libertate și drept, Strasbourg-ul va păstra vecinic amintirile zilei când reprezentanții din Bale, Berna și Zurich pătrunseseră în oraș, în urma unei înțelegeri între generalul Werder, comandantul asediaților, și generalul Urich, comandantul pitei.

In mijlocul rămășiților și al dărâmurilor fumegânde ale cartierului național, primarul, comisia

municipală, numeroși locuitori primiră pe delegații pe care-i conduseră la hotelul Comerțului, unde fură oprite măsurile practice de luat pentru a asigura ținerea bolnavilor a femeilor și copiilor. În acest timp, bombardamentul asediului continua.

Persoanele doritoare să părăsească Strassbourg-ul trebuiau să se înscrie la primărie.

Noi hotărîrăm, mama și eu, să nu părăsim pe Carol și să rămănem pe loc. Prietenul meu Butterlin, fu din contră, luat de familia sa și plecă cu mama și surorile sale. Mai târziu el îmi spuse că a regretat amar că a plecat: Germanii lăsaseră pe Doamna Butterlin cu fetele sale în satul lor natal, dar oprise pe fiul ei ca să-i și pe alți băieți de 14—16 ani, ca să-i transporte praful și proiectilele.

După plecarea Elvețienilor, asediul continuă; se svonise că Germanii reușiseră să practice o spărtură înspre cartierul Petru și că vor da în curînd asalt. Perspectiva unui asalt preocupa mult pe fratele meu, nu pentru el însuși, ci pentru oraș care ar fi — zicea el — jefuit de Germani, dacă ar intra cu forța. Către 13, aflăm că la Paris republica era proclamată. Nu știam nimic de Sedan.

Eu avui într-o zi în privința fratelui meu, una din emoțiile cele mai puternice din viața mea: zărlă pe profesorul Liès-Bodard, comandantul franc-tirorilor, care cobora strada noastră și apropiindu-mă îl auzii întrebând adresa familiei Apell. Crezui că fratele nea să ne anunte. Înaintași și-mi spusei numele.

Liès Bodard îmi zise că venea să ne întrebe unde locuia Frey, armurierul, al cărui fiu fusese omorât la Contades, de o explozie de obuz. Fără să arăt nimic, fui ușurat; îmi fu rușine de satisfacția mea, căci cunoșteam bine pe fiul lui Frey; dădui adresa tatălui său la intrarea străzii mari pe plața Gutemberg. De câte ori, în timpurile ferice de pace mă așezasem cu Carol în prăvălia armurierului că să vorbim de vînătoare, de puști și de cartușe! Tatăl Frey nu sî reveni niciodată de moartea fiului său. Astfel Germanii pregăteau viitorul.

Într-o seară, văzurăm pe Griset sosind exuberant și întărat. Reușise — spunea el — să omoare un German, în tranșeu, cu un glonte;

și lovisse chiar în frunte. „Însfârșit, zicea el, am omorât unul”. Iată unde poate să ajungă un om cum se cade împlins pînă la capăt de o lună de incendii, bombardament și crime:

Toți locuitorii și toți apărătorii erau la acelaș punct.

La 20 Septembrie, se produse un eveniment care dăseșteptă — pentru puțin timp, speranța noastră: guvernul Republicii numise prefect al Rinului de jos pe Alsacianul Valentin, raportîndu-se la energia și patriotismul său, pentru a ajunge la postul său. Noul prefect se deghiză: el intră ca lucrător într-o berărie la Schiltgheim, aproape de Strassbourg.

Călăuzit de Albert Lange, el reuși să însele supravegherea Germanilor și se aruncă în avant-posturile franceze, traversînd gropile înnoț. La 20, dimineața, soldații aduseră guvernatorului din Strassbourg un lucrător dela berărie ud learcă și acoperit de noroiu; era prefectul Rinului de jos care venia să-și ocupe postul.

După aceasta, asediul continua monoton, mergînd spre inevitabilul său desnodămînt.

Toamnă

*Azi în grădina
Toamna veșnică
Aduce soare.
Și cum ajunge
Umblă s'alunge
Paserii spre zare.*

*Frunza tăcută
Cade bătută
Din ram desprinsă.
Jos pe cărare
Frunza îmi pare
Întimă aprinsă.*

*Vecetnică lege:
Toamna culege
Frunze umile
Din ramul vîlăii
Și al tineretii
Culege fle.*

Volbură Poiană

(Scrisori din Paris)

I. STYKA

Zilele acestea a încetat din viață unul din cei mai mari pictori polonezi: J. Styka. Numele său se bucura de mulți ani de zile de faimă mondială. Născut în 1858 în Lemberg, el a fost elevul marelui pictor Matejko. A obținut marele premiu de Roma al școalei de Belle Arte din Viena, ceea ce l-a permis să ia contact cu arta italiană.

Tablourile sale au două caracteristici pe care trebuie să le notăm: sunt sincere și impregnate de un patriotism adânc. Artistul a dus sinceritatea atât de departe încît pentru compozițiile cu subiecte istorice sau religioase, a călătorit în ținuturile unde se petrecea acțiunea, ca să se pătrundă de atmosfera locală. Astfel, pentru tabloul Golgota, a făcut o călătorie în Palestina; iar pentru compunerea ilustrațiilor Odiseei a cutreerat timp de nouă luni de zile ținuturile cîntate de Homer. A doua caracteristică, patriotismul, se reivează mai întîi prin subiectele unor din pinzele sale mai celebre. „Maica Domnului binecuvîntînd poporul polonez”, „Bătălia dela Baklawicz”, „Prin foc și sabie”, etc. Dar chiar în celelalte tablouri, se poate urmări o tendință vădită de a pune în valoare sentimentele patriotice, ca să serviască de pildă compatrioților săi subjugati. Din acest punct de vedere, Styka e încă un exemplu de rolul pe care trebuie să-l joace elita intelectuală în formarea și întărirea sufletului unui neam. Luptătorul unui neam oprimat, el a avut fericirea să închidă ochii după reînvierea patriei sale. Viața i-a fost surzătoare; a fost încărcat de onoruri încă de zeci de ani; era membru al Academiei de Belle Arte din Roma; era stabilit lângă Paris, la Garches, unde vila sa e un adevărat muzeu de artă; o altă vilă, la Capri, în Italia, adăposteste un muzeu cu toate tablourile lui originale, după care s'a făcut ilustrarea romanului Quo Vadis. Cea din urmă operă a sa e o admirabilă ilustrare a Odiseei prin 80 de tablouri, de frumuseță clasică, senină și pură.

P. Sergeevici

LITERATURA POLONEZĂ

UN ELEV AL LUI SHERLOCK HOLMES

de VLADIMIR PERZYNSKI

Printre stururile lăstate și prichiciul ferestrei, două raze de lună își strecurau lumina în odaie. Domnul Kulkiewicz stinsese lumânarea și se trântise pe pat, așa îmbrăcat cum era, cu mâinile sub cap. În clipa aceasta supremă, nu încerca totuși nici cea mai mică emoție. Se simțea numai năvălit de o strașnică nepăsare și amorțit, parcă, de plictiseala așteptării. Prin ușa lăsată dinadins întredeschisă, ca să poată ieși fără șgomot, pătrundea tic-tacul infrigurat al unei pendule din camera vecină.

Sunetul aprig al pendulei vesti ceasul unu. Domnul Kulkiewicz se sculă, dădu storul la o parte și privi în curte. O singură fereastră, numai, era luminată. „Am să mă duc la ceasurile două”—gândi el, mișcând ușor din buze. Și își repetă iar: „Am să mă duc la ceasurile două”, ca și cum nici n'ar fi putut să creadă că o să fie aidoma ceea ce avea să se petreacă. Incepu să se desbrace cu încetul. Își scoase haina, vesta, apoi se așeză pe pat și căzu iarăși în visare.

De odată, se auzi, de la catul de sus, un țipăt de copil. Apoi, vreme de câteva minute, un șgomot surd și monoton în dușumea. După aceea o trăsura întârziată trecu urulnd pe stradă, făcând geamurile să tremure. În depărtare, șnielul unei locomotive sfârșită tăcerea nopții. Domnul Kulkiewicz asculta toate acestea cu atâta înmărmurie ca și când le auzia pentru întâia oară în viața lui. Dar nu se înspăimânta câtuși de puțin de faptul că e înspăimântat. Și, acesta era un fenomen în toate privințele conform legilor psihologice: toți eroii din romanele pe care le citise încercau, doar, aceleași senzații. El însuși le cunoscuse, și nu numai odată, în imaginație.

Stinse însfârșit lumânarea, pe care o aprinsese de mai multe ori și adormi ca cel mai liniștit om din lume. După vis, trebuia să treacă la faptă,—avea să comită o crimă.

Domnul Kulkiewicz calculase crima aceasta cu atâta rafinament încât n'avea să se teamă nici de cea mai mică primejdie. Nu s'aștepta la cine știe ce minunății, însă de câteva mii de ruble, era sigur. Proprietăreasa, o văduvă între două vârste, trecea drept o femeie bogată și zgârcită. Cu banii aceștia, domnul Kulkiewicz putea să plece în străinătate—după o lună sau două, de-abia, ca să nu treziască bănuțelii—și acolo, în marile capitale, să-și dea drumul, să înceapă cu adevărat să trăiască.

Domnul Kulkiewicz visase totdeauna să devină un mare hoț internațional, unul din acei hoți aristocratici, cari ies de la balul ambasadei în plastron scânteiilor de diamant și se duc în cărciumele de la marginea orașului să dea instrucțiuni subalternilor.

Înțelegând că pentru a se lupta cu poliția trebuia să fie bine pregătit, se îngrijii de toate cu o răvnă neobosită. De alt-fel, domnului Kulkiewicz nici

nu-i plăcea cuvântul acesta grosolan: „poliție”; el nădăjduia să aibă de-a face cu „detectivi”, cu detectivi de talia lui Sherlock Holmes, de pildă. Și își putea spune cu mândrie că nu era un singur roman polițist, tradus în limba poloneză, pe care să nu-l cunoască de-a fir a păr. Nu era nici un șiretlic, nici o cursă din care să nu știe cum să scape, nici o încercătură din care să nu poată ieși deasupra...

Domnul Kulkiewicz ura oamenii și viața.

Se simțea născut pentru splendori, bogății și aventuri romantice, cuceriri amoroase,—și când colo, era nevoit să-și înăbușe marile-i ambiții câștigându-și pâinea într'un magazin de cămăși. Une ori, se simțea plictisit și nemulțumit, scârbit de el însuși. Numele de Kulkiewicz, nume atât de puțin aristocratic, îi devenia de ne suferit. Își închipuia atunci că e fiul nelegitim al vre unui prinț, care într'o bună zi, pe patul de moarte, pătruns de remușcare, va trimite după el să-l cheme ca să-l lase moștenire titlul și averea. Dar vremea trecea și trimișii prințului nu se arătau de loc în prăvălie.

Din observațiile sale asupra vieții, domnul Kulkiewicz trăsese filozofic concluzia că la urma urmei nimic nu e mai greu, de cât să găsești prilejul ca să-ți pui însușirile la încercare.

Victima și-o alesese, nu-l vorbă, de multă vreme, dar vezi că trăia la un loc cu încă o vară și o servitoare și domnul Kulkiewicz nu se simțea în stare să lupte de-odată cu trei ființe atât de pricepute să țipe. Așa că își blestema soarta care-l semăna în cale piedici de astea stupide. Când însă—și tocmai când s'aștepta mai puțin ca oricând la așa ceva—afli că verișoara victimei s'a dus, iar a doua zi, că și servitoarea a plecat, fiind chemată acasă din pricina unei morți în familie.

Văduva rămăsese singură...

Toate acestea se petreuseră așa de repede, într'un chip așa de neprevăzut, încât domnul Kulkiewicz de-abia putea să-și dea seama.

Găsi însă în el destul sânge rece ca să facă față situației. Trebuia deci să lucreze cu băgare-de-seamă, să-și stăpânească surescitarea nervoasă pe care o simțise crescând în el tot timpul zilei acelea din ajunul crimei, să-și urmărească până și cele mai mici mișcări,—ca să nu se dea de gol.

Dar tot prefăcându-se liniștit, de-o liniște nepăsătoare aproape, când în el nu era o singură fibră care să nu vibreze, tot jucând comedia, îngrijat într'una că n'o joacă destul de bine, toate acestea ajunseseră să-l copleșească pe domnul Kulkiewicz. I se părea că în ziua aceia toți mușterii, patronul, casierii, vânzătorii, se uitau la el, îl observau cu o atenție deosebită. Nu era decât o închipuire, bine înțeles—și domnul Kulkiewicz, găsind prilejul să constate încă odată legile psiholo-

giei—dar chiar în această închipuire băga de seamă o lipsă de sânge rece care-l îngrozia. Spre seară, credea că înnebunește. Un astfel de haos se făcuse în capul lui, în care se ciocnau ideile cele mai profivnice, încât trebuia să se trădeze. Un tânăr elegant intră în magazin și ceru un lucru oarecare. Domnul Kulkiewicz îl servi cu o gentileță nemaipomenită, surzându-i tot timpul, iar după ce tânărul ieși, se întoarse către casierii: — El, ce zici de tânărul ăsta?... Era foarte bine... nu-i așa, domnișoară Anna?...

Domnișoara Anna, o blondă slăbuță și plăpândă, nu răspunse nimic, dădu numai din umeri, fără să ridice ochii din registre.

— Ți-a plăcut și dumitale, nu?
— Lasă-mă'n pace, îngână casierii, roșindu-se.

— O! dar repede te mai superii!
— Dar ce-ai azi de ești așa galant? îl întrebă un alt vânzător din magazin, luând apărarea domnișoarei Anna.

Domnul Kulkiewicz luat așa pe neașteptate, își pierdu șirul. Da! La urma urmei, așa e! Ce-avea azi! Lăsă ochii în jos, simțind că dacă ar înfălni pe ai celorlalți s'ar roși până'n vârful urechilor. Convins că e ținta tuturor privirilor și vrând să scape din situația asta, întrebă brusc pe unul din colegi:

— Ce te uți așa la miue?
Cel întreat făcu ochii mari.
— Eu? Mă uit la tine?
— Găsești că's destul de alb la față, nu?

— Dar puțin îmi pasă dacă ești alb s'au roșu!

Domnul Kulkiewicz se înclină spre el, cu un zâmbet misterios:

— Ți-aduci aminte de ochșica de eri?... la ghici la ce ceas m'am culcat azi dimineață?

— De unde vrei să știu?
— La șase. Așa că, înțelegi, am oarecare motive să fiu puțin... enervat.

— Dracu să te ia! bombăni celălalt, plictisit că l'a necăjit numai pentru atâta lucru.

Domnul Kulkiewicz strălucește de mulțumire, nu altceva. — L'am prins în laț! își zice. Dar numai la gândul c'ar fi putut să se dea de gol, îl cuprinsese iarăș tulburarea. Cu toate acestea n'a mințit.

Azi a venit acasă de-abia la șase dimineața. Prevăzând că o să fie nevoit, fără'ndoială, să dea desușiri pentru ce se află într'o stare așa de nervoasă, își pregătise terenul—și deci, răspunsul—ca un criminal de soiu.

Se închise însfârșit și magazinul. Domnul Kulkiewicz mănca în pripă, ca să aibă timp să dea și o raită pe la Alei. Era o seară liniștită. Lu a se înălța pe cer. O adiere caldă răspândi a prin văzduh miresme de primăvară.

— Frumoasă vreme și-a ales ca să moară! gândi de-odată domnul Kulkiewicz. Și cinismul acestui gând îi înmărmuri pentru o clipă. Să fie el, oare, așa de sigur de sine, așa de tare, ca să făptuiască ce-avea de gând? Simțea că dacă în clipa aceea s'ar uita în oglindă, ar vedea pe diavol în față.

Mergând încet pe marginea trotuarului își repetă întreg planul pentru ultima oară, supunând fiecare amănunt celei mai severe critici. Dar nu găsi nimic de modificat.

Casa în care locuiește are trei curți. Cea de-a treia care adăpostește niște

grajduri și șoproane nu-i despărțită de curtea vecină decât printr'un gard mic, foarte ușor de sărit. Pe calea aceasta — ca să nu dea ochi de loc cu portarul — va intra domnul Kulkiewicz, în seara hotărâtă. Iar, după crimă, tot pe-aci va ieși în stradă. Va ieși îndăzneț pe poarta mare a casei de-alături, și astfel va fi luat drept un musafir întârziat. Apoi, cu aerul cel mai liniștit din lume se va întoarce prin partea din față a casei, va suna pe portar în așa fel încât să fie văzut, se va sui în camera lui și va da alarma.

Pân'aci lucrurile mergeau de minune.

Dar, suind scările, se întrebă neliniștit, dacă văduva n'o fi invitat cum va vre-o prietenă să petreacă noaptea la ea. Teama, i se risipi însă, când oauzi vorbind, prin deschizătura ușei:

— Dumneata ești?

— Da, eu.

— Bine c'ai venit. Sânt singură. Acum n'o să-mi mai fie frică. Noaptea bună.

Și după ce închise ușa, intră în camera ei de culcare.

Domnul Kulkiewicz se infiora și acum, la amintirea acestei convorbiri. Vorbele văduvei îi suna încă în urechi, i se părea că vin din adâncimea unui mormânt... apoi, fu cuprins de o superstiție grozavă. Când simți în creier răsunetului băților de ceasornic: — unu și jumătate!

Aținti urechea, desnădăjduit. Ar fi vrut să descopere în tăcerea nopții, un șgomot cât de mic, cât de neînsemnat, care să-i dovedească prezența vre-unei ființe deștepte și care să-l îndreptățiască să amâne lucrul pe a doua zi. Apoi își repetă mașinal: „Am să mă duc la ceasurile două” și încercă să se gândiască la altceva decât la ideea aceasta fixă.

Începu să se desbrace cu încetul. Hotărî să scoată tot de pe el, să rămână gol, deoarece văduva ar fi putut să se sbată și să-i rupă astfel vre-o fâșie din îmbrăcăminte. Apoi își puse în mână o pereche de mănuși noi, de teamă să nu lase cumva, pe gâtul victimei, urme doveditoare. Însfârșit, era gata. Cu toată neliniștea ce-i stăpâna schiță un zâmbet de mulțumire: — însuși Sherlock Holmes n'ar fi în stare să dea de firul acestei afaceri!

Își dădea seama, cu toate acestea, că n'ajunsese până la capăt, că zile întregi de îngrijorare îi așteptau și că-i trebuia o mișcă neînchipuită ca să poată îndura privirile agenților...

De-odată, auzi în camer de-alături bătând ceasurile două. Domnul Kulkiewicz închise ochii, se sculă din pat printr'o supremă efortare a voinței și se îndreptă spre ușă.

Pași încet, cu foarte multă grijă, ca nu cumva să-i scârțâie dușumeana sub picioare. Înainte de a apăsa pe clanță, stătu vre-un sfert de ceas, nemîșcat, plin de nădușală și dărdăind de frig. Gândul că avea să ucidă pe cineva i se perea acum atât denecrezut, încât se întreba singur ce caută la ușă.

Își dădu însă seama că n'astepta altceva decât un motiv neprevăzut ca s'o șteargă. Și numai ideea aceasta îi împinse înainte.

Ușa se deschise fără șgomot. Îi rămânea doar să străbată odaia care dădea în camera de culcare a victimei. Fu o treabă de zece minute.

Acum încă o ușă mai era de deschis și totul se sfârșia.

Un pas greșit îl făcu să loviască cu piciorul în parchet în tăcerea nopții, lovitura ceea i se păru formidabilă. Hotărât la ori ce, întinse mâna spre clanță. Când, ușa se deschise puternic, de la sine, și în prag apăru văduva, în cămașe, cu fața luminată de câteva raze în bătaia inli.

Domnul Kulkiewicz se clătină, se răsuci cuprins de groază, și o luă la fugă. Intr'o secundă ajunse sub plapomă, sgâlțâit de sughițuri și cutremurări și mușcându-și mâinile până la sânge, ca să nu urle.

Un minut după aceea, dușumeana odăii sale scârțâi sub greutatea unor pași și o voce amenințatoare tună:

— Așa respecti dumneata o femeie cum-se-cade și mai în vârstă de cât dumneata?

Nu răspunse nimic, și cu capul sub pernă, cauta printr'o efortare desnădăjduită să găsiască o explicație care să cuprindă macar o cât de mică urmă de adevăr, — când, lase păru că simte o mână cum îl mângăie ușor și că aude acelaș glas murmurând în șoaptă:

— Știam că ai să vii...

Domnul Kulkiewicz nu i-a mărturisit niciodată nevestei sale că voise s'o omoare. Și-a schimbat însă, cu totul ideile despre viață.

Traducere de
C. CRISTOBALD

Pagina culturală

STUDENTII LA SATE

de LEONTIN ILIESCU

Studentii au pornit la sate ca să descurce mințile din ștele intunerului. Mișcarea culturală a cetitorilor academici, călăuziți de povăța bună a maestrilor lor, poate să ducă la rezultate admirabile în ce privește viitorul cultural al țării.

Prin șezători și conferințe, prin biblioteci ambulante, prin teatru popular și proiecțiuni cinematografice de folos agricol, geografic, meșteșugăresc sau pur moral, se poate face operă sănătoasă și trainică pe meleagurile României noastre.

Se pune astfel în aplicare planul arătat, în diferite rânduri, de noi, în coloanele ziarului „Universul”, în ce privește instituțiunea dascălilor pribegi, ce ar fi să ia ființă, ca și în privința trenurilor culturale, a căror necesitate e adânc simțită azi.

Statul poate pune trenuri culturale la îndemâna studenților, iar aceștia pot primi cu bucurie misiunea de dascăli pribegi, pătrunzând în inima satelor, în lunile lor de reculegere și de vacanță.

Ei mai pot face la sate și anchete sociale, în spiritul mișcativei d-lui dr. Gusti, directorul Institutului social român. Monografiile sociale, întemeiate pe date statistice și pe cercetări la fața locului, pot ajuta la întemeierea unei monografii generale a vieții sociale din țara noastră.

Ar fi, din partea studenților noștri, o străduință cu indoiit folos pentru țară și pentru neam.

Dar studenții pot face aceiași operă și la orașe, unde fabrica și

cazarma ar fi centre minunate de experimente culturale. Prin Atenee suburbiale și Universități populare opera culturală e chemată să ia un avânt neașteptat.

Deviza Voevodului Cantemir ar putea fi talmăcită, în înțelesul ei adânc, mulțimii: „Cine vrednicia capului nu pricepe, acela lungimea cozii la mare cinste ține.”

Și tot astfel, în minunatul graiu din cronici scos s'ar putea talmăci înțeleapta gândire a Vornicului Iordache Goleșcu, tatăl marilor noștri Golești: „Nici cât să îngăduiește ca cei răi pe cei buni să-i stăpânească și cei proști de minte celor cu minte bună să le poruncească. Căci, cu cât neștiința și răutatea le vor necinsti, cu atât știința și bunătatea mai mult vor înflori.”

Frumoase lozinci și pentru zilele noastre. Generațiile tinere, prea grăbite să ia în seamă rosturile vieții noastre, dar mai ales pe ale vremii de azi, vor învăța multe pilde sănătoase din înțelepciunea bătrânilor.

Iată opera minunată a tinereții, din sufletul căreia fantăni de lumină și adevăr ar trebui să țâșnească spre rodnicirea neamului în faptele cele bune.

Inițiativa pornită o salutăm cu însuflețire. Roadele ei le așteptăm cu deplină încredere. Sub privigherea cuminte a dascălilor, discipolii — primăvara de azi a neamului — vor da o altă față României, minunându-se ei singuri de ceea ce au putut face atunci când s'au ridicat până la înălțimea dato

riei lor. Vor fi implinit astfel gândul într'aripat al unei Regine, care, aceasta, a înțeles când și-a îndemnat poporul să se înalte până la înălțimea datoriei sale ca să se minuneze singur de puterea sa.

Aprindeți făcliile, lampadofori ai neamului, ca să strălucească pe lume geniul neamului românesc !.

Răscolind amintirile

Dem. Racoviță (Sfinx)

Intâmplător îmi cad din nou sub ochi unele din cronicile teatrale de pe vremi ale regretatului *Sfinx* și mărturisesc că ele interesează și azi și ar putea fi recitite cu drag, de și s'a așternut peste ele vremea a patruzeci de ani și ar fi fost firesc să nu mai aibă pretenția actualității. Eu unul, recitindu-le, am găsit că în multe privinți, unele din observațiile și povețele lui de atunci, ar putea sluji și astăzi conducătorilor teatrului nostru.

Pentru teatru, *Sfinx* a dat dovadă de o vocație excepțională și o pregătire temeinică.

El a scos la iveală dintre interpreți talente cari erau ținute în umbră și a făcut să se reducă la justa valoare mediocritățile scoase în evidență; el a luptat ca nici un altul în vremea aceea pentru adoptarea unui repertoriu rațional și rentabil; lui i s'a datorat atunci o distribuție de roluri neinfluențată de alte considerațiuni decât acelea ale meritului și talentului și cel d'întăiu ochiu cunosător care a desprins din gloata tinerilor de atunci pe Nottara, a fost Dumitru Stăncescu (culegătorul de basme și snoave), nu e mai puțin adevărat că *Sfinx* e acela care l-a scos în evidență și a împărtășit publicului toate minunatele lui daruri de mare și incomparabil interpret, tot așa precum tot lui *Sfinx* se datorește stabilirea reputațiilor din vremea aceea, cum erau de pildă: Aristița Ro-

manescu, Iulian Gr. Manolescu și profilele acestora schitate de el, au rămas până azi cel mai drept și mai fermecător comentariu al activității lor scenice.

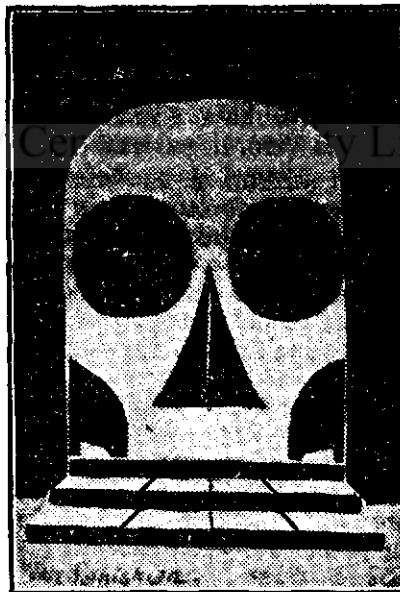
Autoritatea lui în ce privește cronică teatrală era nediscutată și chipul drept și obiectiv în care aprecia piesa și interpretarea îl impusesse așa de mult, încât cronicile lui teatrale ce apăreau Joia în *România liberă* a lui Laurian, erau mult mai gustate de public și mai ascultate de actori de cât acelea ale lui Gion apărute sâmbăta în *Românul* lui Rosetti.

Ca ministru al Instrucției, Titu' Maiorescu, care-l aprecia mult, hotărâse să-l trimeată la Paris

pentru a se perfecționa pe lângă Sarcey, dar, nenorocos, cum se considera însuși și cum a fost în realitate, s'a întâmplat ca Maiorescu să părăsească Ministerul tocmai în pragul pregătirilor lui de plecare, așa că, mâhnit peste măsură de această nefericită coincidență, bietul *Sfinx* a văzut năruindu-se și această arzătoare a lui dorință.

Amărât de insuccesul acesta, nefericit în viața familiară, cu nervii slejiți din pricina firii lui extrem impresionabile, *Sfinx* s'a stins acum treizeci și cinci de ani cu acest foarte modest, dar meritos activ: cronicile din *România Liberă* și studiile despre teatru din *Revista Nouă*.

V. Bilciurescu

Ion Sahighian. — Anatema

Maxime și cugetări de Napoleon Bonaparte

Cine e omul care n'ar vrea să fie tras în teapă — cu condiția să fi fost Cezar ?

O slabă rază din gloria sa l'ar despăgubi din belșug de o moarte timpurie

Gloria prelungește memoria oamenilor peste durata secolilor.

Omul abil profită de tot, nu neglijează nimic din tot ce i-ar putea aduce câteva șanse în plus; omul mai puțin iscusit adeseori nesoțotind una, singură, pierde tot.

Poporul este acelaș peste tot. Când fi auzesti lanțurile, nu mai urâste robia: dar dacă are prilejul să le vadă așa cum sunt — se îndârjește, vrea să le sfărâme, ajunge la aceasta cu truse și în năzuința sa zdrobește pe monarhi.

Nici o șovăială în marile crize ca să ucide adeseori și nu salvează niciodată.

Carol I (al Englezei) ar fi putut să fiu furtiv și să învingă; șovăi și fu pierdut. Să șovăiești înseamnă să te lipsești de dreptate și de geniu.

Dacă Cezar ar fi ezitat pe țărmurile Rubiconului, n'ar mai fi fost ceace este.

Una dintre marile virtuți militare să nu șovăiești niciodată, atunci când trebuie să acționezi.

Richelieu, acest mare ministru, sau mai de grabă, acest mare rege, fu singurul privilegiat să dea ca folositoare statului: pasiunile și talentele sale, vicile ca și virtuțile.

Cei mai mulți oameni și chiar oamenii cari nu știu să fie îndrăzneți decât pe jumătate.

Sunt împrejurări, în care e mult mai greu să cazi decât să reușești.

Când arbitrarul se află în mâni bune, poate foarte ușor să se împace cu justiția.

Suveranitatea poporului este una din himerele ideologilor noștri, democrați fără energie și republicani fără putere; iacobinii noștri, cunoscuți și demascați nu s'au putut apăra și au depus armele.

Cât despre legitimitatea monarhiilor ereditare, este o chestiune mare, inabordabilă în zilele noastre; însă argumentele pentru și contra, dacă s'ar putea pune în mișcare, ar străluci egal.

PAGI A ARTEI

Cronica Artistică

G. Pătrașcu

Puțini sunt artiștii de felul d-lui Pătrașcu, cari să-și fi creiat în viața lor un drum așa de sine stătător, așa de aparte față de tendințele ce influențează într'un fel ori într'altul pe mai toți împărtășitorii unei arte. La noi cel puțin, expoziantul dela Căminul artelor este un singuratic. Rămas în totul strein tălăzurilor ce clatină dela o zi la alta viziunea plastică încercând sub încătușări noi să rupă cătușe mai vechi, d. Pătrașcu a avut parte să izbândească prin cea mai puternică armă artistică: personalitatea, și când zic așa zic o sinceritate mare, definitivă, organică, brutală aproape, dar totdeauna zvărlită înaintea oricărei preocupări de ideologie, așa de numeroase și așa de demoralizatoare astăzi. Trecut de multe ori peste granița, invălvată de curente noi, d. Pătrașcu nu s'a lăsat furat de nici unul din ele. Alături de Luchian este singurul pictor dela noi căruia străinătatea nu i-a ciufulit aripile sănătoase. Căci nu i-a uluit ochii cu nici unul din desenurile lesnicioase de-acolo ci l'a făcut să se găsească și să aibă credință în drumul ce și-l aflase în el însuși. Din punctul acesta de vedere pictorul a fost mai norocos decât altul. Munca a putut să-i fie rodnică fiindcă ea nu s'a risipit în căutări de forme noi ci s'a aplecat să adâncească aceia ce trece dincolo de formă, și dincolo de meșteșug.

În d. Pătrașcu se știe și se admite, dintru început, ca pictor de șevalet și ca pictor modern. Ar fi inutilă ispita suprafețelor mari și a compozițiilor grele a căror pildă trecută cearcă să răstoarne iarăși brazde pe ogoarele noastre noi. D. Pătrașcu nu ar avea ce să spue prin ele. Clasică linie largă, emfatică și declamatoare îl interesează dar nu-l subjugă. O sficiune de moldovean potolit în care însăși răsvrătirea capătă aer de discreție îl împiedică să reverse și să diluzeze în suprafețe mari și în linii largi acel intimism care-l caracterizează, cea poetizare a tragicului din fiecare lucruror ce inconjură viața noastră de fiecare zi. Deaceia poate natura noastră a fost cel dintâi subiect al d-lui Pătrașcu din care i-a venit întâia mare biruință. Dar intimismul de care am vorbit nu-i numai o atitudine plastică de

circumstanță. În el stă însăși cheia artei expozantului. Natura mare, exterioară e văzută printr'o lentilă colorată cu aceiaș năzuință de apropiere și de concentrare: de *intimizare*. Așa fiind natura se schimbă din scop în mijloc și subiectul aparent rămâne pretext plastic pentru redarea unei stări de suflet. Și intradevăr, rareori un artist a știut să pue în opera lui un accent sufletesc mai adânc și mai impresionant. O mică tragedie interioară țâșnește parcă din fiecare

G. PATRAȘCU

tablou. Sub înfățișarea incremenită a fiecărui colț întunecos din natură simți ca un clocot nelămurit și neterminat. Fiecare operă a d-lui Pătrașcu, grea de dramă închingată, pare semuitoare unui cilindru de oțel în pereții căruia apasă inspăimântător tăria concentrată a unui val uriaș de aburi. Și acest dedesupt permanent, mai mult poate decât superioritatea picturală a operei, cheazășuește prejiurea în viitor a celui incununat anul acesta cu Marele Premiu.

În ce privește culoarea și linia d. Pătrașcu e socotit ca unul din cei mai mari pricepători ai tainelor pictoricești din țară. L'a adus la renumele acesta rara bună calitate a pastei grase pe care o pune cu chibzuită risipă de senzibilitate; cântarul neimitabil cu care-și do-

zează și și echilibrează petele, folosința tuturor efectelor ce pot să iasă din anume stropi de culoare ajutători vibrării de lumină și mai ales tonurile acelea grele și mișcătoare, imbinat în de ele în armonii de-o surprinzătoare frumusețe și de-o absolută originalitate.

Dar peste această comoară materială, astăzi, mâine, vremea va pune cu o mână nevăzută o ceață ușoară. Culorile sub tăria aerului și-a luminii vor luneca ușor spre altele, întunecându-se încetinel și viziunea coloristică a d-lui Pătrașcu va colabora cu timpul ca să dea alte nuanțe și alte armonii. Dar ca și până acum ca totdeauna la pictorii mari, vremea n'are să poată schimba aceia ce nu-i materie și opera d-lui Pătrașcu are să trăiască prin marea ei sinceritate, prin sufletul care a plămădit'o.

Victor Ion Popa

Premiul cel mare de artă

G. Pătrașcu

Marele pictor căruia i s'a dat anul acesta premiul de 100.000 lei este moldovean de obârșie. E născut în 1872, la 20 Noembrie în orașul Tecuciu unde și-a făcut clasele primare și a terminat gimnaziul. Trecând apoi la Liceul din Brăila și-a luat bacalaureatul în 1892 după care s'a înscris la facultatea de Științe din București unde a urmat doi ani. Se înscrie pe urmă la Belle-Arte și părăsește Universitatea. Director al școlii era Mișcea, vestitul pictor, iar ca profesor de estetică funcționa Stăncescu.

În 1898, pictorul Grigorescu, dându-și seama că se află în fața unui talent neobișnuit stăruie din răspuneri pe lângă Spiru Haret — pe atunci ministru al Instrucției — obține o bursă pentru tânărul pictor și-l trimite la Paris să-și continue studiile. Vertic le petrece în țară. În vara lui 1900 deschide prima sa expoziție, iar în 1901 — an în care Salonul oficial din Paris îi refuzase lucrările trimise, cum le refuzase atunci tuturor românilor înființează, chiar în Paris, Societatea Tinerimea Artistică, împreună cu Strâmbu, Șt. Popescu, Simonidi, Fr. Stork, K. Loghi și Capidan. În vară, tânărul înjghebare

și deschidea prima expoziție.

În 1902 s'a întors dela Paris stabilindu-se în București.

E acum la a 10-a expoziție personală.

Teatrul la Budapesta

Productia teatrală în Budapesta este foarte întinsă, dar și foarte slabă. Așa se și explică faptul că s'au reprezentat numai anul acesta șaptezeci de premiere și cu toată bogăția înscenării publicul se îndepărtează din ce în ce de teatru, ducându-se mai degrabă la reviste.

La Teatrul Comic, după o nefăsemnată farsă franțuzescă, s'a reprezentat „Viață liniștită” piesă într'un act, de Ferencz Molnar. Nu-i decît o urîță batjocură a umflării din pantomime. În fiecare clipă crezi că ești între viață și moarte, și la sfîrșit nu se tratează decît dacă un chefliu poate răpi din fața publicului pe o cîntăreață de operetă.

Un succes remarcabil a obținut pe scena acestui teatru „Stelele”, dramă de Zilaky Lajos. Este o piesă cu teză cu finete lucrată după tipar mai vechiu francez.

E vorba de un astrolog, care printr'un mare succes în știință, vrea să-și recâștige soția pe care o iubea foarte mult, dar o neglija, și care acum îl părăsea. El spune că a inventat un avion cu care preține a putea străbate pătura de aer dimprejurul globului pămîntului, spre a ajunge la stele. Pornește cu acest aparat, dar cade din fericire tot pe pămînt. Mulțimea nu știe că el încercase deja, îl sărătorește, dar dînsul, știindu-se un încorect în știință hotărăște să se sinucidă. Tocmai în momentul fatal apare soția, care nu voise la urcarea în aparat să-l însoțească, dar acum se întoarce la dînsul, îl duce într'un sălaș departe de lume, ca să trăiască cu el și pentru el.

Bine construită, cu destule scene impresionante, sub regia pricepută a lui Bajda Laszlo, avînd în rolurile principale pe marea Irén Barsanyi, Pál Lucacz și Gyula Hegediis piesa a impresionat mult delanțeput.

La Teatrul Național, întoarcerea

lui Ferencz Kis dela teatrele particulare, care plătesc mai bine, a fost sărbătorită prin reprezentarea piesei „Partea din moștenire” de Bibo Lajos, piesă cu subiect țărănesc, nu prea originală, dar bine construită din punct de vedere dramatic; este considerat în genere ca un păcat al criticii maghiare comparația ce se face între dramaturgul Bibo și Bibo autorul de nuvele, gen pentru care nu-i înzestrat.

Actorii joacă admirabil; dar deasupra tuturor se ridică Ferencz Kis, care trăiește scenele acestea cu o putere de neuitat.

Teatrul la Moscova. În Teatrul cel Mare s'a reprezentat „Hugenoții” de Meyerbeer cu fastuoasă înscenare. Acelas teatru pregătește sub conducerea cehului Suk „Salomea” de Straus, apoi — avînd ca dirijor pe Steinmann — va urma „Walkiria” de Wagner.

La Teatrul Artiștilor se va juca probabil stagiunea viitoare premiera dramei istorice „Pugacev” de Trenev.

Teatrul Meyerhold pregătește „Mandatu” dramă cu subiect din Rusia actuală, de R. Erdmann.

Mișcarea teatrală în străinătate

O nouă comedia cehă intitulată „A fost odată” sau „Tâlharii din Chlum” se va juca în curînd la teatrul de stat din Weimberg. Autorul ei este Karel Horkh.

Turnee în Siberia pregătesc teatrele din Moscova. Cel dintîi turneu va fi făcut de ansamblul Teatrului Artiștilor.

Teatrul Stanislavski din Moscova a jucat de curînd o piesă cu titlul: „Inginer Sempton”. Piesa tratează problema muncii individuale și colective și a luptei dintre individ și colectivitate. Ca mai tot ce se joacă în Rusia, e o lucrare în totul conformă doctrinei bolșevice, și e artă doar într'atît cît poate să fie artă o pledoarie obișnuită.

Societatea actorilor din Berlin e la cîștig cu societatea directorilor

de teatre. Totuși premierele se țin lant în capitala Germaniei și scenele lui Reinhardt au dat cele mai multe noutăți fără să fie însă cele mai bune. La Kammerspiel a căzut comedia proastă a lui Stucklens „Numai pe ea o chiamă Helzinga”. La Deutsches Theater, Oscar Steinhelm a dat piesă „Sălbateci” — din viața negrilor — tărăgănată, cu personajii neadâncite și dialog artificial, La „Comedia”, o comedie ușoară de Fauchois „Mămăuța vorbitoare a fost pusă în scenă de Erich Pabst cu Bassermann și Paul Gratz. N'a avut succes.

Nici Jessner n'a fost mai fericit. „Vățul Păcatului” de Barlach în înscenarea lui Fehlings a fost lipsită de interes.

Succes a avut Karl Heinz Martin cu „Francisca” de Wedekind unde a întrebuintat toată imaginația lui bogată să dea un ritm viu și tînar.

„Pânza de corabie la orizont” a lui Rudolph Leonhard a avut parte de o înscenare unică. Un vapor întreg construit pe scena turnantă a lui Reinhardt a servit pentru montarea acestei lucrări. Îmbinarea fericită a maselor, întrebuintarea înțeleaptă, creatoare a elementului ritmic, au făcut toate din premiera lui Leonhard cel mai mare succes berlinez din luna trecută.

Din istoria decorului

În 1890, Maurice Denis, marele pictor francez, a publicat în revista Art et Critique un articol: Definiția neo-tradiționalismului, articol care era un adevărat manifest al imbolismului. Denis fusese îndemnat de cineva să scrie acest articol și acel cineva era omul care avea să joace un rol foarte important în teatrul francez. Era Lugné-Poé. Pictorii își stabileau legăturile defnitive cu teatrul și nevoia contribuției lor în montări, o găseau mai ales în „triumful universal al imaginației estivelor asupra caznei unei imitarii prostesti” și prin urmare „triumful emoției pe care o dă frumosul asupra minciunii naturaliste”.

După acest manifest pictorii imbolisti au început să lucreze mereu pentru „teatrul d'art”. Vuillard, Bonnard, Maurice Denis, Odilon

Redon, Roussel, Rouson și Sérurier au fost cei dintâi care au luat parte la munca acelor vremi eroice. Lupta era grea. Reprezentanții erau vesnic prilej de scandal. Bietul Francisque Sarcey, criticul cel mai cu greutate de atunci, vrăjmas fățiș al mișcării trebuia să rabde petardele ce făceau explozie sub scaunul lui, puse înadins să-l gonească.

Curând greseliile începură droae. Spectacolele s'au îngreunat tot mai mult prin adausuri îngreunătoare: Muzică prea multă și nori groși de parfumuri, toate căutând să fie în concordanță cu tonul poemei și decorului. Exagerările au mers până în 1892 când la Teatrul Modern s'a reprezentat o tragedie modernă a lui Edouard Dujardin, intitulată „Cavalerul trecutului” și unde personajele îmbrăcate în costume moderne se mișcau în decoruri de vis.

Atunci Alfred Vallette deși era unul din susținătorii acestei mișcări, a izbucnit împotriva exagerărilor scriind în *Mercure de France*: „erau de-un comic irezistibil aceste personaje abstracte cari se învăteau într'un decor de vis, îmbrăcate în redingote și cu cravate „fantaisie” la gât. De ce nu și cu umbrela în mână?”

Totuși un principiu a rămas de pe urma Teatrului de Artă: să

montezi decorul în așa fel încât să își aibă și el rostul lui în piesă și să contribuie la unitatea spectacolului, pentru ca odată ce cortina se ridică, nici o disonanță să nu supere ochiul celui din sală.

În 1892 Teatrul acesta se schimbă în L'Oeuvre al cărui fondatori erau: Lugné Poé, Camille Mauclair și Edouard Vuillard. Aici începe Lugné Poé marea lui activitate de încetățenire în Franța a marilor opere și marilor curente artistice din străinătate, continuând totodată marea mișcare de prefacere teatrală dela care avea să se inspire Stanislawski însuși.

Dar mișcarea de până acum în trebuința prea puțin avantajile electriceității. Ea se baza mai mult pe calitatea plastică a decorului și numai în lăuntru ei încerca să ajungă la acest ideal de armonie dela care pornise mișcarea lui Paul Fort.

Curând influența Franței se simte peste granițe și abia de atunci Reinhardt, Gordon Craig și Stanislawski punând la contribuție învățămintele luate dela Anfoine, dela Teatrul de Artă și dela Loie Fuller — dansatoarea — ce întrebuintase întâia oară luminile colorate, încep adevărata mare mișcare de decorație teatrală ale cărei efecte au ajuns până la noi.

într'un gen atât de tras de păr, atât de stors, atât de compromis aurea — și în special în Franța.

După câte știm, din ce-a scris Perzynski nu s'a tradus nimic până acum în românește. Dăm în numărul de față al revistei una din nuvelele sale, care, deși nu-i reprezentativă pentru opera poetului, va avea totuși darul — prin ingenuozitatea-i, spiritul de observație și umorul fin — să ni-l apropie.

Literatura cehă

Lichidarea poeziei proletare

Astfel își intitulează Franz Götz un articol în „Nova Svoboda”. Conținutul acestui articol este următorul:

Noua generație de poeți cehi a intrat în literatură sub cutele steagului roș al poeziei proletare. Șeful lor, poetul de curind mort Iiri Wolker zice: „Arta cea nouă este pentru noi o artă de clasă, o artă proletară și comunistă”, și definește această artă ca revoluționară, colectivistă, tendențioasă și optimistă. Intreaga generație trecu în lagărul acesta. Curind se formează două grupări limpede deosebite: una își socotea poezia cea nouă drept comunistă, una din formele contra realității capitaliste a lumii actuale; cealaltă formula un nou fel de socialism, care unea spiritul revoluționar cu ideologia umană a unui Romain Rolland. Dar în urmă tot ce fusese părăsit, fu reluat, și sfârșitul este o totală întoarcere înapoi.

După ce renunțând a se'ncrede în inspirația clipei și sfințenia concentrării, emoției și înseninării, poezia devenise voluntară, cuvint de energie și comandă, astăzi această metafizică proletară a luat sfârșit. Și pentru Götz motivele sunt simple.

Poesia nu poate fi un mijloc de luptă, nici un factor al revoluției sociale, ca și parfumul unei flori, cântecul unei păsări, apusul de soare. Ea n'a fost și nici nu va fi plină pentru toți. Ea este și va rămâne un lux, expresia unui surplus de puteri. Sferile poeziei se despart din nou de ale politicii. Poezia proletară după ce și arătat și părțile ei bune prin descoperirea de noi sfere de viață, prin atra-

Mișcarea literară în străinătate

Vladimir Perzynski

Chiar cu mult înainte de războiu, nu era revistă, ziar sau almanah, în care numele lui Vladimir Perzynski să nu fi fost întâi nit dedesuptul unei poezii, unei nuvele sau unui articol, pe cari cititorii — binevoitori, prin definiție — i le gustau tot deauna cu o neinchipuită satisfacție. Fiindcă pe lângă marea său talent de creator, Perzynski mai are și darul de-a ști să se facă citit.

A debutat prin 1897, în revista *Viata*, alături de poezii: Miriam, Tetmajer, Kasprovicz, Lange, Ryde' și sub activa protecție a unei avant — garde de tineri critici: Ant. Iotocki, J. Lorentowicz și Arthur Gorsk: —

Poeziile lui Perzynski sunt entuziaste, pline de viață — dar totdeauna sub înfățișarea lor glumea-

tă se ascund neînchipuite comori de sensibilitate. Tot atât de tare cât și manifestele noiei școli ele au aerul să proclame că Arta e singura rațiune a veștii. E ca un fel de confesiune a unui copil de la sfârșitul secolului, un copil al marelui oraș modern — confesiune, scânteietoare prin insolentele-i copilărești, încântătoare prin grația-i săgălnică și — adaugă criticii polonezi — înduioșătoare prin sinceritatea-i neînchipuită.

Aceleași trăsături îți oferă și comediele sale: *Sora usuratăcă*, *Aszantha* și *Soare de Mauu*, în cari zugrăvește mica — burghezie și demi-mondul.

Cu o uimitoare simplitate a mijloacelor scenice, cu o totală nesocotire a intrigei savante și a dialogului de efect, prin singura elocvență a situațiilor Vladimir Perzynski reușește să realizeze adevărate capo-d'opere teatralești

gerea spre artă a unor întregi clase, trebuie să rămână ceace totdeauna a fost: un mijloc de a da omului câteva clipe de adîncă emoție, de a-i mări sentimentul și bucuria, deci puterea de viață. A te lupta, contra acestei legi este absolut zadarnic.

H. Fréd Amiel (1821-1881)

S'a născut la Geneva și tot acolo a trăit mare parte din viață. Profesor cu reputație întinsă, critic fin și om în care tinerii scriitori își găseau un susținător sincer și imparțial, poet în același timp, dar mai ales moralist și cugetător, Amiel a devenit nemuritor prin al său „Journal intime”, operă la început de o extindere puțin obișnuită, dar apoi redusă, după îndemnul autorului însuși la aproximativ șase sute de pagini, pe care în modestia sa le-a găsit suficiente dacă nu pentru a face să dureze numele său, cel puțin să poată folosi aceluia cari — turburați de viața aceasta — vor afla în ele cugetările sale, rod al unei munci și unei experiențe îndelungate. În acest „Journal intime” Amiel se arată ca unul din acele spirite ce se țin strîns legate de sufletul universal, și a căror conștiință creștină răsună salvator în mijlocul rătăcirii generale.

Fragmente din „Journal intime”

„O idee care m'a isbit este următoarea: Cu fiecare zi lăsăm în calea noastră o parte din noi înșine. Totul se mistue în jurul nostru; figuri, rude, concetățeni, generațiile se scung în tăcere, totul cade și dispare, lumea ne scapă. Iluziile se sting, asistăm la pierrea tuturor lucrurilor și nu-i destul, ne pierdem pe noi înșine: suntem așa de străini față de eu-l care a trăit, par'că nici n'ar fi existat; ceace ei am cu câțiva ani în urmă, plăcerile noastre, sentimentele, gândurile, toate au trecut, nu le mai știm, corpul a trecut, sufletul s-a dus, vremea a luat totul. Asistăm la metamorfizarea noastră, nu mai știm ce am fost, bucuriile de copil, nu le mai înțelegem. observațiile, speranțele, creațiile noastre de oameni tineri s'au dus; ceace am simțit și gândit, conștiința existenței noastre de altădată n'o mai avem, este un trecut mistuit. Gândul acesta este de o melancolie fără pereche; ne reamintim de cuvîntul prințului de Ligne: „Dacă am putea să ne a-

mint, m tot ce am observat și învățat în viață, o, ce savanți am fi” (8 Oct. 1840).

„Femeia vrea să fie iubită fără chibzuire, fără penruce: nu fiindcă-i frumoasă, bună, grațioasă ori spirituală, ci fiindcă este. Orice analiză îi pare o micșorare și o supunere a ei la ceva care o stăpânește și o măsoara. Ea nu primește acest lucru, și instinctul ei este just. De îndată ce poți spune un „pentru ce” nu mai ești sub vârtaj, apreciezi, cântărești, ești liber cel puțin în principiu. Or, iubirea trebuie să rămăe un diabolino. o vraje, o fascinare, pentrucă puterea femeii să existe. Dispare misterul, puterea se stinge.

Dragostea trebuie să pară indvizibilă, indsolubilă, superioară oricărei analize, pentru a păstra acest aspect de infinit, supranatural, miraculos, în care stă frumusețea ei. Majoritatea ființelor disprețuesc ceace-nțeleg și nu se pleacă decât în fața inexplicabilului. Triumful femeii e că prinde'n delict de obscuritate inteligența bărbătească ce aspiră la lumină. Și când femeile inspiră dragostea, ele au precis bucuria mândră a acestui triumf. Mărturisesc că această deșertăciune e ntemeiată. Totuș dragostea adăncă imi pare o lumină și un calm, o religie și o revelație, care disprețuesc aceste bucurii inferioare ale vanității. Sufletele mari nu vor nimic decât mare. Toate artificiile par rușinos de copilărești celui care plutește'n infinit.

„OAMENI CIUDAȚI”

Nuvele de D. Șişmanof

„High-life”, „Deputatul Stoianof”, „Agitatorul” fură operile cu care Șişmanof apărui în literatura bulgară. Publicul le primi cu entuziasm sincer. Dar tocmai elogiile ce i se aduceau și speranțele care se puneau într'insul, turburată și par'că uimită pe tânărul poet; urmă o perioadă îndelungă de tăcere și reculegere în sine. Cei mai mulți începură a se'ndoi și destui credeau că Șişmanof, dupe ce-și desfăcuse aripelile, și le arse în focul propriului său răsărit de soare; o ncerare modernistă, destul de slabă, întări această neîncredere în puterea lui creatoare.

„Oameni ciudați” fu o revelație: zigzagurile dispar și Șişmanof

își vede clar steaua sa. Avem în aceste bucăți o galerie de oameni ciudați, dar — oricât de ciudați — ei se așează într'un lanț genealogic general, cu Stoianof-ii, cu Boncef-ii, însă măriți și afinati.

Am spus că toate personagiile lui Șişmanof sunt ciudate; dar această ciudățenie n'are nimic comun cu diletantismul haotic și ilogic pe care-l găsim la Mutafof, nici cu creațiile somnambulice și înspăimântătoare de capricioși demoniaci ori fataliști desperați a ilui Raicef. Ciudățenia personajilor lui Șişmanof este o posibilitate sufletească naturală pentru ființele n'zestrate, și n care ele cad atunci când se avântă să rupă lanțul gândirii și voinții. Ele nu dau impresiunea nici de anormal, nici de bizar.

Prima povestire — „Sunt trei enigme” — este și cea mai semnificativă ca idee.

Doctorul Srebin, în care suburițenta exterioră radiază forța gândirii, reușește prin numeroasele sale mijloace de pătrundere sufletească să atragă pe fermecătoarea Lena, a cărei inimă înclina mai mult spre figura mândră și elegantă a contelui Kalleberg. Prin stăruința sa neînfrîntă și cu prețul unor sacrificii supra omenești, el câștigă victoria, dupe ce Lena se dăduse contelui. Srebin e fericit. Și Lena e fericită.

Când după nuntă însă, Lena simte'n sine primii fiori ai vieții unui copil și-și pune imediat întrebarea: copilul acesta al cui e? Srebin rezolvă chestiunea prin consultarea unui expert și se liniștește; pentru Lena enigma rămăne, până în cele din urmă clipe ale vieții pământești un sfinx chinuitor. Dar problema îngrozitoare se va pune abia dupe două zeci de ani, când copilul într'un elan dureros și neînfrînt de nebunie vrea să știe secretul nașterii sale. Și iată că într'o dimineață, pe coama unei coline luminată de primii zori, tatăl dezvăluie secretul într'o mărturisire infrigurată. E partea cea mai lungă din povestire, și'n ca stă centrul psihologic. Subiectul în sine nu-i de o extraordinară originalitate; originalitatea autorului se vede'n execuție: ceace alții ar reda printr'o schițare ușoară a intrigei, Șişmanof ne redă cu ajutorul analizei fine și minuțioase și prin pătrunderea chinuătoare în adăncurile cele mai sfinte ale sufletului. Dintre celelalte nuvele, cele mai interesante — și neîndoios cele mai frumoase — sunt „Pe fire” și „Luminosul”. „Pe

fire" — care întrece „Enigma” ca poezie și mișcare — este povestea unui mic telegrafist oarecare, în sufletul căruia pătrunde prin undele electrice tot haosul imensității universale și turbură liniștea lui provincială. În nebunia acestui telegrafist care pornește dupe fata

de împărat se simte ideea universal omenească a libertății în nesfârșita măreție a vieții.

Minunată navelă e și „Luminosul”; dar mai minunat este faptul că Șişmanof reia în sufletul neamului său locul care i se dase acum trei ani.

CARTI ȘI REVISTE

CĂPITAN A. I. GHEORGHIU: „*Privești din Bucovina pitorească*” (Edit. Cartea Românească). — Obiceiul de a institui premii anuale pentru cele mai bune opere, îl are „Cartea Românească” dela înființare. E o notă bună pentru această editură: premiul a fost întotdeauna un puternic stimulent. Grație lui, apar cărți care, altfel, poate n'ar mai fi fost scrise deloc.

Lucrarea despre care vorbim, premiată de această editură, dovedește multă dragoste pentru frumusețile și trecutul „veselei grădini”, din partea autorului. Plăcându-i să călătorească, autorul a străbătut Bucovina, făcând însemnări conștiințioase, care nu au căzut în banalitate. Rădăuții, Mănăstirea Putna, Chilia lui Daniil Sihu, valea Sucevei, Seletinul, ne sunt descrise în pagini evocatoare, pline nu numai de adevăr istoric, dar și de farmec literar.

Iată una dintre cele mai frumoase pagini, unde e vorba de Mănăstirea Putna, unde se află și mormântul marelui Ștefan: „În fata acestor inscripții scrise cu slove străvechi, păstrate dealungul veacurilor, măcinate de umezeală și până mai deunăzi fărâmate de nepăsare, inghenunche tu beduinule venit din depărtări, căci ele ne-au fost în vremuri grele singurul isvor de nădejde, de energie și de pilde. La ce folos să spulberi praful care acopere amintirea lor? Oare nu de pe dănsese a fost culeasă istoria neamului tău? Furat din vălmășagul vieții de astăzi, roagă-te și plin de pietate cercetează-le și vei vedea că aceea ce cauți aici nu este numai mormântul sau umbra Voievodului, ci și amintirea celui mai vrednic ostaș al neamului, care, de îndată ce trecu în lumea dreptilor, chipul lui apăru imaginației poporului mai mărit de cum fusese în viață, schimbat într-o figură mă-

reață prin legendă și basm, transformat într-o ființă supranaturală și sfântă, în unul din acei uriași, despre cari povestile bătrânilor au țesut un șir nesfârșit de întâmplări poetice și legendare l.”

Inzestrată cu numeroase și reușite clișee, executată în superioare condiții tehnice (era doar o datorie față de o operă premiată...), cartea d-ului căpitan Gheorghiu e mult binevenită pentru mai buna cunoaștere a acelei frânturi de țară, până mai eri instrăinată.

RAMURI — DRUM DREPT (Craiova) e în al 19-lea an de existență. Apărând sub direcțiunea d-ului N. Iorga și publicând pagini de Cezar Petrescu, Al. Lascarov-Moldovanu, Al. Popescu-Telega, Al. Iacobescu, Virgil Tempeanu, C. Șerban-Făgetel, etc., revista este una dintre luptătoarele pentru susținerea tradiționalismului. În ciuda tuturor publicațiilor „de avangarda”, cu titluri trăsnete

În numărul pe Februarie — număr bogat — d. N. Iorga atrage atenția asupra unui volum de versuri apărute în 1893 la Paris, cu traduceri din Alexandri, Bolintineanu, Mureșanu, precum și asupra unui almanah românesc din 1865, necunoscut până astăzi.

Institutul „Ramuri” dă revistei o înfățișare modernă, și totuși în tradiția tipăriturilor românești.

ROMA (Aprilie), revistă de cultură italiană sub direcția d-ului Ramiro Ortiz. E singura publicație care întretine interesul pentru cultura italiană la noi. Fiecare număr aduce, cel puțin un interesant articol asupra unui scriitor italian și o conștiințioasă traducere în versuri sau proză.

În ultimul număr, conducătorul revistei scrie pagini calde despre Leopardi, ale cărui „cântece” au

cam fost lăsate în umbră. „Nu vrem — încheie articolul — să ne aducem aminte decât de Leopardi poet, de Leopardi din *Cântece*, de Leopardi al adolescenței noastre; și ne apropiem de opera sa cu mintea umilită și cu inima curată...”

Pentru serviciul pe care-l face multora, scoțând această interesantă revistă, trebuie să fim recunoscători d-ului Ramiro Ortiz.

Viaja Românească-Marte 1925

Numărul îl deschide fragmentul de roman al d-ului Ionel Teodorescu, în care întâmplăm pe lângă acel simț al detaliului care a făcut până acum din tânărul scriitor ieșean un miniaturist apreciat, și o limbă mlădoasă și colorată, care promite un scriitor. Un sonet lapidar iscălește d-l Codreanu.

D-l Tudor Arghezi, într'un articol viu și sever cu privire la mișcarea teatrală din București scrie aceste rânduri drepte pe care le reproducem:

„Publicul bucureștean aplaudă în stagiune două expoziții de bazar, **Tobalda și Bizanț** și cu toate că meritele aparțin exclusiv costumelor, bărbierului și magazinelor de desfacere, autorii ies în scenă sub cortină, prea convingși de meritele lor, sămbesc și salută, učenici ai celor două confecțiuni. Despre **Femea cu două suflete** presa din Capitală a scris toate relele ce se pot spune despre o lucrare dramatică nouă.

Reflexiunea ne obligă să recunoaștem în piesa d-ului Sân-Giorgiu o preocupare de simplificare netedă, de concentrare a subiectului, în personaje cu miez, indiferent de influențele suferite. În definitiv fiecare își alege prietenii și cărțile care convin — E o reacțiune.

Teatrul bun se joacă în fața unei simple perdele, trasă pe fundul unui perete gol. Câte piese din repertoriul actual pot să înfrunte proba decisivă.”

Mișcarea culturală pornită pretutindeni în țară a ajuns în unele părți să dea minunate roade. În Tecuci, orașului acela tihnit care-a dat țării bogat număr de firi alese, poeți și artiști numeroși, mișcarea pornită de Ateneul de-aco-o aduce în fiecare săptămână câte o conferință și câte o sezațoare, adunând în preajma lor oameni de toate categoriile și de toate vârstele, potolind ca prin farmec acele patimi violente așa de fără de zăgazuri în provincie.

Oameni inimoși cari alcătuiesc Ateneul Tecucean au ridicat o cruce pe mormântul lui: Ștefan Petică și curând îi vor înlocui simpla cruce cu un monument. În aceiași vreme se gândesc să ridice în inima orașelului lor un monument frumos cari să fie veșnică aducere aminte a multilor artiști tecuceni morți: Conachi, C. Radovici, Colonel Th. Șerbănescu Ștefan Petică etc.

O întrebare pentru S. S. R.

Când a fost comemorarea lui Ștefan Petică și inimosul Ateneu din Tecuci a luat inițiativa să ridice o cruce pe mormântul păcănit al nefericitului poet din Liești, Societatea Scriitorilor Români prin pene bogate a vărsat multă cerneală și multe făgădueli, Dar

vești de necrezut vin din Tecuci. Se șoptește că S. S. R. n'a dat nici un ban pentru acel modest bust ce era vorba să înlocuiască crucea de pe mormânt — se făgăduise multe — și ceva mai mult, n'a trimis nici măcar un membru s'o reprezinte la comemorare. În fața acestor grave învinuiri S. S. R. e dator să dea o grabnică lămurire.

Su'itzi și săgeți literare

**D-l Bogdan-Duică
estel și critic literar**

În No. 3 al revistei „Viața Românească” d-l Bogdan Duică își pune în gând să dea pur și simplu gata „Istoria Literaturii Române” a d-lui Iorga. Nu ne miră. E o veche tradiție ca urmașul să lovească în predecesor în ziua când nu mai are de el.

Profesorul de la Cluj uită pe semne că din această operă pe care azi o critică cu învierșurare, a învățat cândva o lume întreagă literatura românească și a făcut cunoștință cu scriitorii pe care-i discută acum. În ce privește metoda de care se folosește d-l Iorga în opera sa, ținem să-l lămurim pe d-l Duică dela Cluj că e cea istorico-filologică, și care — știe foarte bine d-sa — e premergătoare tuturor operelor de sinteză critică.

**D-l Goga și
„Universul Literar”**

Înainte ca „Universul Literar” să apară sub noua lui conducere, d-l Goga s'a grăbit să se năpustească asupra lui. Ținem să amintim poetului de la Ciucea, că multe din versurile sale din ultimul timp nici n'ar putea vedea lumina zilei în revista noastră, care în timp ce poetul Goga e în plin declin, e pe cale de a renăște. Dealtfel, d-l Goga se războiește zadarnic.

Oricât de bogat ar fi editorul nostru, niciodată n'ar putea plăti onorariile pe care le pretinde democratul poet.

Mărunte

În capitala Belgiei, o tânără asociație de teatru ce și-a zis „La compagnie du chariot” a încercat în cursul anului acesta să meargă pe un drum. Deschiderea s'a făcut cu „Mandragera” vestita comedie a lui Machiavelli. Și tot cu ea s'a închis în însăși seara premierei.

În aceeași vreme, la noi, gruparea Teatrului Liber, făcea experiența Belgienilor, cu gânduri tot așa de bune și roade tot așa de slabe. Teatrul Liber s'a închis — e drept — după trei reprezentații, dar tot cu piesa de deschidere.

Pe semne autorul lui „II principe” nu-i ursitoare bună străduințelor dramatice.

Mediul nostru teatral e zguduit

iarăși de amenințarea unei alte legi. Pornită să se înfăptuiască de sub directoratul d-lui Valjean, pare sorocită să-și vadă ființa sub oblăduirea d-lui Corneliu Moldoveanu, noul numit director General al teatrelor. Nenumărați delegați, nenumărate comitete, nenumărate ședințe și desfășurate discuții ca să ascundă toate în fond, sub o formă mai mult ori mai puțin legală, voința unui singur om, mai tare și mai cu trecere decât toți. Dacă ar vrea, d. Valjean ar putea să explice cu un singur nume și renunțarea sa la direcția generală și părăsirea proiectului d-sale de lege și — fără îndoială — și actuală zămislire.

Și pe urmă? Un vot dat din datorie și un director care se va juca rânduind cu paragrafele, și va conduce cum va vrea.

Dar omul de teatru, marele om de teatru ce ne trebuie, care lege îl va născoci?

Nici până astăzi eminentul teatru al Craiovei nu-și are votat bugetul pe exercițiul în curs. Lefurile se dau sub formă de acțiuni, pe chitanțe provizorii. E un eroism fără pereche din partea celor de acolo să înfrunte cu atâta îndărătnicie atâta pornire vrăjmașă venită nu se știe cum și nu se știe de unde. Și din toate teatrele din provincie, cel craiovean este neîndoișos cel mai înaintat pe tărâmul artei. A cunoscut gloria unor succese egale celor mai de bună calitate succese bucureștene și dârz a mers înainte din biruință în biruință pe calea pe care-a pornit. Ce duh rău năzuște oare să înăbutească o atât de generoasă activitate culturală sau ce criminală nepricepere are sumeția să oblăduiască cea mai subțire dintre indeletniciri?

Teatrul Național din Iași și-a închis stațiunea la 1. Mai. O gospodărie cinstită a dat venituri frumoase și-a ajutat răsplătirea mai omenească a acelor sărenitori și conștiincioși artiști din Iași cari vor da mereu teatrului românesc actori de talia lui Grigore Manolescu și a lui Licin.

A apărut și s'a pus în vânzare la toate librăriile din țară „Femeia cu două suflete”, piesă în trei acte de Ion Sân Glogia.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază. Debutanților de talent li se va răspunde prin scrisoare.

Ceface S. S. R.?

Societatea Scriitorilor Români va fi chemată peste câteva săptămâni să-și depeie bilanțul. Nu e vorba de un bilanț material care, cu toate daniile ce le primește Societatea, nu poate fi prea urcat. Și apoi nu trebuie să cerem dela poezi contabilitate dublă sau simț al afacerilor. Deci nu poate fi vorba de un bilanț obicinuit, nici chiar de o justificare a împărțirii premiilor. Mai ales premiile. Acestea s'au dat și se vor da în familie. Anul acesta un membru de comitet premiază pe amicul său de boemă; la anul viitor acesta din urmă devenit la rândul său membru în comitet va face același gest de mecenat.

Dar care va fi bilanțul cultural al d-lui Goga? D-sa a fost ales președinte ca să dea viață Societății. Suntem foarte curioși cum își va justifica lipsa de activitate. Cele două trei șezători ținute în Ardeal, care au folosit d-lui Goga pentru alte scopuri decât cei urmărit de Societate, nu pot fi un răspuns la întrebarea pe care suntem siguri că o vor pune d-lui Goga și alți membri ai Societății.

Dorim ca cel puțin anul acesta adunarea generală a soc. Scriitorilor să nu însemne o simplă și anostă formalitate.

Editorii și autorii ale căror cărți vor să fie recensate sau trecute la bibliografie sunt rugați a trimite câte doua exemplare la redacția „Universului Literar”.

Universitatea Populară dela Valeni-de-Munte se va deschide anul acesta la 15 Iulie. Cursurile la care vor lua parte mulți profesori Universitari și reprezentanți ai minorităților vor ținea până la 15 August. Inscriserile se primesc la Liga Culturală, str. Banu-Maracine No. 1 București.

Universul Literar

Cuponul Nr. 6.

Strângeți complet aceste cupoane și veți lua parte la premiile „Universului” printre cari 2 CASE și 2 VILE.

— Tragerea în toamnă
Cititi în „Universul” lista premiilor.